KS. MATEUSZ WYRZYKOWSKI

Akademia Katolicka w Warszawie

Siedem prorokiń według Talmudu Babilońskiego (Meg. 14a-15a)

Streszczenie: Prorocy przekazujący ludowi wolę Boga pełnili swoją nadprzyrodzoną misję i mieli realny wpływ na instytucje odpowiadające za funkcjonowanie państwa. Biblia Hebrajska mówi również *explicite* o powołaniu prorokiń. Tradycja ta została rozwinięta i szczegółowo omówiona w talmudycznym traktacie *Megila* (14a-15a). Rabini tytuł ten przyznali siedmiu kobietom: Sarze, Miriam, Deborze, Annie, Awigail, Chuldzie i Esterze. Niniejszy artykuł ma na celu zaprezentowanie oraz omówienie aspektów z ich życia oraz przesłania, które przełożyły się na nadanie im tytułu „prorokini".

Słowa kluczowe: prorokini, Sara, Miriam, Debora, Anna, Awigail, Chulda, Estera

Seven Prophetesses According to the Babylonian Talmud (Meg. 14a-15a)

Abstract: Prophets announced the will of God to the people, fulfilled their supernatural mission and had a real influence on the institutions responsible for the functioning of the state. The Hebrew Bible also speaks explicitly about the calling of prophetesses. This tradition was developed and discussed in detail in the Talmudic tractate Megilla (14a-15a). The rabbis gave this title to seven women: Sarah, Miriam, Deborah, Anna, Awigail, Huldah and Esther. This article aims to present and discuss aspects of their lives and the message that resulted in giving them the title of "prophetess".

Keywords: prophetess, Sarah, Miriam, Deborah, Anna, Awigail, Huldah, Esther

Wprowadzenie

Nauczanie proroków stanowi jedną z trzech części Biblii Hebrajskiej (wraz z Prawem i Pismami). Temat profetyzmu w Talmudzie Babilońskim został podjęty m. in. w traktacie *Megila,* tzn. „Zwój". Zasadniczo tekst obejmuje prawa dotyczące świętowania *Purim*; zasad przepisywania Tory; rozstrzygnięcia dotyczące tworzenia i umieszczania *mezuzy* oraz *tefilin* (Pecaric 2010, 59). Oprócz tych praktycznych wytycznych, istotnym tematem obecnym

w całym tekście jest zagrożenie dla istnienia Narodu Wybranego, którego byt był zależny od arbitralnej decyzji obcego władcy. Żydzi taki stan zagrożenia uznawali za karę od Boga, a jedyną możliwością odmiany losu był powrót do prawego postępowania. Osobami przekazującym ludowi wolę JHWH byli zgodnie z tradycją rabiniczną prorocy i prorokinie.

Termin *nābîʾ* może oznaczać „człowieka przekazującego orędzie" pochodzące od Boga lub „powołanego" przez JHWH. W Biblii Hebrajskiej rzeczownik ten występuje 315 razy (Brzegowy 2014, 15). Według traktatu *Megila*, składającego się na część Talmudu Babilońskiego, nauczanie pięćdziesięciu pięciu mężczyzn powołanych przez Stwórcę miało charakter ponadczasowy. Ich przesłanie spisano, by mogły je poznawać i wypełniać kolejne pokolenia prawych osób. Zgodnie z tekstem TB Meg. 14a[1] liczba osób, które określano tytułem *nābîʾ*, była dwukrotnie większa niż uciekinierów z Egiptu pod wodzą Mojżesza. Przyjmując ich liczbę za Wj 12,37 jako 600 tysięcy, oznaczałoby to 1,2 miliona powołanych do głoszenia woli Wszechmocnego w Izraelu. Liczba ta oczywiście wydaje się być znacznie przesadzona. Rabini, których spory i rozstrzygnięcia dotyczące prawa i tradycji zostały spisane w Talmudzie, prawdopodobnie starali się w ten sposób potwierdzać wypełnienie zapowiedzi z Lb 11,29: „Mojżesz odparł: «Czyż zazdrosny jesteś o mnie? Oby tak cały lud Pana prorokował, oby mu dał Pan swego ducha!»".

W ST znajdujemy sześć miejsc, w których rzeczownik ten miał rodzaj żeński – *neḇîʾāh* (Wj 15,20; Sdz 4,4; 2 Krl 22,14; 2 Krn 34,22; Ne 6,14; Iz 8,3). W Septuagincie został oddany terminem *profētis*. Najczęściej jest tłumaczony jako „prorokini"; fałszywa „prorokini"; „żona proroka" (Brown i in. 1977, 612; Strong 2009, 75). Traktat *Megila* wymienia siedem kobiet obdarzonych darem proroctwa pochodzącym od Boga – Sarę, Miriam, Deborę, Annę, Awigail, Chuldę i Esterę. Nie zostawiły one po sobie spisanych tekstów zawierających przesłanie, jak uczyniła to znaczna część proroków. Niektóre z nich nawet *explicite* nie zostały nazwane terminem *neḇîʾāh*. Warto nadmienić, że opisana w Ne 6,14 Noadia nie została wymieniona przez rabinów w TB Meg. 14a. Jest ona uznawana za fałszywą prorokinię. Wraz ze swoimi zwolennikami starała się zastraszyć Nehemiasza i uniemożliwić mu odbudowę murów w Jerozolimie (Ne 6,6-14; Barry 2016, [Logos 9]). Jej pouczenia nie zachowały się. Możemy je odtworzyć z dużym prawdopodobieństwem, sugerując się wypowiedziami jej zwolenników Sanballata i Tobiasza (Ne 3,33-38; Bosak 2015, 1140).

Niniejszy artykuł ma na celu zaprezentowanie kwestii oraz aspektów biografii siedmiu prorokiń, które spowodowały uznanie ich przez rabinów za osoby przekazujące słowo od Boga. Tekstem bazowym jest najnowsze wydanie traktatu *Megila* w serii *Koren Talmud Bavli* (Steinsaltz 2014, 191–415).

W literaturze międzynarodowej szeroko rozumiany temat kobiet nauczających w imieniu Boga podjęła w swojej monografii W. Gafney (2008). T. Frymer-Kensky omawia misję oraz wpływ na historię zbawienia wybranych kobiet w patriarchalnym świecie Izraela

[1] Talmud Babiloński dalej będzie oznaczany skrótem TB. Skróty traktatów Talmudu zostały podane za Marcinkowski, 2013, 17–18.

(2002). Odtwarzając tradycję żydowską i chrześcijańską starała się ona zaprezentować, które kobiety były uznawane za prorokinie oraz jakie cechy i zadania im przypisywano. Antropologicznymi aspektami związanymi z zadaniem nauczania przez kobiety zajmował się L.L. Grabbe (2013, 11–26). Opracowaniem znaczenia i wypływu działalności Miriam w kontekście misji powierzonej jej bratu Mojżeszowi zajęła się R.J. Burns (1987). Warto nadmienić, że tekst Miszny i stanowiący go traktat *Megila* został przetłumaczony na język polski (Bendowska, 2014, 245–260).

1. Sara

Sara, zgodnie z zamysłem Boga, miała współudział w obietnicy, którą otrzymał jej mąż Abraham. Zapowiedź licznego potomstwa (Rdz 12,2) musiała wypełnić się przy zaangażowaniu żony (Rdz 17,15-16). Zmiana jej imienia z Saraj na Sara jest pierwszym miejscem w Rdz, gdzie Bóg wprost określa jej udział w dziedzictwie patriarchy. Decyzja Wszechmocnego o zmianie imienia, a tym samym wyznaczeniu dalszych losów jej życia, jest arbitralna i wolna. G.J. Wenham sugeruje, że sam Abraham nie spodziewał się tak bezpośredniego zwrócenia się JHWH do niej (Wenham 1994, 25-26). Z tekstu Rdz nie wiemy na ile matka narodów został wprowadzona we wszystkie zapowiedzi Stwórcy dotyczące ziemi, dziedzica i błogosławieństwa dla jej potomków (Rdz 12,1-3). Według opisu Rdz 12,1–17,14 to pierwszy prozelita miał przywilej rozmawiania ze Stwórcą. W Rdz 17,15 sam JHWH zwraca uwagę na podmiotowy charakter Sary i wagę jej roli w poczęciu się dziecka. Od jej decyzji będzie również zależało wypełnienie się obietnic danych mężowi (Blenkinsopp 2015, 21-22).

Rabini uznali Sarę za prorokinię na podstawie polecenia, które Bóg skierował do Abrahama: „We wszystkim, co ci powie Sara, posłuchaj jej głosu" (Rdz 21,12b). Na jego podstawie wyciągnęli również wnioski dotyczące jej misji i zadania poleconego przez Wszechmocnego. Po pierwsze, miała ona wizję pochodzącą od Stwórcy. Dzięki niej dowiedziała się o rzeczach, których Abraham był nieświadomy. Dzięki posiadanym informacjom wiernie towarzyszyła mężowi oraz wiedziała, jak będzie kształtowała się ich przyszłość. Po drugie, jej autorytet w decydowaniu o losie Izmaela został potwierdzony przez Boga. Decyzja o wypędzeniu niewolnicy Hagar oraz jej syna nie była więc wyłącznie wolą pani domu. Po trzecie, pouczenie dotyczące zaufania kompetencjom Sary, skierowane przez JHWH do Abrahama ma szersze znaczenie niż pojedyncza sprawa opuszczenia przez nich klanu. Dotyczyło ono również spraw związanych z zasadami dziedziczenia i stanowiło część historii zbawienia. Potwierdzeniem wagi słów Sary było bezpośrednie włączenie się Boga, gdy jej mąż miał wątpliwości związane z rozstrzygnięciem tego sporu (Rdz 21,1-21; TB Meg. 14a.).

Postępowanie Sary, oprócz doświadczenia Boga, nosiło w sobie jeszcze jeden aspekt charakterystyczny dla ruchu profetycznego. Potrafiła ona dostrzec nieprawe zachowanie

człowieka nawet wtedy, gdy inni nie widzieli w nim nic niewłaściwego. Według Księgi Rodzaju Izmael „wyśmiewał się" lub „szydził" (hbr. ṣḥq) z Izaaka (Gesenius i Tregelles 2003, 707). Tradycja żydowska uważała, że jego przewinienia musiały być dużo poważniejsze, niż zostało to wspomniane w Rdz 21,9. Szczegółowo tradycję żydowską w tym zakresie opisuje datowany na III w. po Chr. komentarz haggadyczny do Księgi Rodzaju - *Genesis Rabba*[2]. Według przekazu Izmael prowokował swoim zachowaniem zamężne kobiety, praktykował kult bałwochwalczy, dopuszczał się czynów charakterystycznych dla pogan (choć nie zostały one sprecyzowane), fizycznie nastawał na brata. Opisane w Rdz „wyśmiewanie się" z brata dotyczyło w istocie podważania jego prawa do odziedziczenia wszystkiego po ojcu. Jako pierwszy urodzony syn, siebie samego uznawał za pierworodnego i publicznie kontestował określanie tym tytułem Izaaka przez członków klanu (Gen. Rab. 53,11).

Talmud Babiloński powołuje się na tradycję pochodzącą z midraszy i łączy prorocką misję Sary opisaną w Rdz 21,12 z kolejną perykopą, gdzie przymierze zawarł Abraham i Awimelech (Rdz 21,22-34). W w. 22 władca ten zauważył i wyraził konsekwentne wspieranie patriarchy przez JHWH. Podczas spotkania stwierdził: „Bóg jest z tobą we wszystkim, co robisz". Rabini, łącząc dwa wydarzenia opisane w Rdz 21, stwierdzili, że decyzja o konieczności wypędzenia Hagar z dzieckiem została przekazana ojcu narodów za pośrednictwem jego żony. Po ludzku podjęcie takiego działania było według niego niesprawiedliwe, jednak odkrycie w tym działaniu zamysłu Boga zupełnie zmieniło postrzeganie przez niego słów Sary (Gen. Rab. 54,2; Steinsaltz 2014, 278). Prorocka misja żony Abrahama, choć w wielu aspektach dotyczyła spraw rodzinnych, w istocie odnosiła się do wszystkich pokoleń osób wierzących w Boga.

2. Miriam

Miram została *explicite* nazwana prorokinią w Wj 15,20. Werset ten opisuje jej postępowanie bezpośrednio po cudownym i bezpiecznym przejściu Izraela przez Morze Czerwone (Ackerman 2002, 47–80). Doświadczenie opieki JHWH oraz osobisty udział w nadprzyrodzonych wydarzeniach przyczynił się do wzbudzenia wiary w ocalonym narodzie. Ich śpiew i tańce opisane w Wj 15 miały to uzewnętrznić. Tekst Talmudu Babilońskiego zawiera obszerną reinterpretację jedynie wspominanej w BH informacji o powołaniu na prorokinię siostry Mojżesza. Według przekazu TB Meg. 14a misja ta została jej powierzona jeszcze przed narodzeniem najmłodszego brata. Z tego powodu prawodawca Izraela nie został wymieniony w Wj 15,20a („Miriam prorokini, siostra Aarona"), choć był przywódcą narodu podczas wędrówki do ziemi obiecanej i kluczowym bohaterem wydarzeń związanych z opuszczeniem kraju nad Nilem (Stuart 2006, 362–364). Prorokini jako mała dziewczynka,

[2] Dalej zapisywany skrótem Gen. Rab.

w domu rodzinnym, najbliższej rodzinie przepowiedziała przyszłość. Twierdziła, że przeznaczeniem jej matki było urodzić syna, który zdoła wyprowadzić naród z trwającej niewoli. Miał on wszystkim synom Izraela zagwarantować wolność i bezpieczeństwo. Zgodnie z rabiniczną tradycją, w momencie narodzin Mojżesza jego rodzinny dom wypełnił się światłem. Dla ojca dzieci był to znak potwierdzający autentyczność przepowiedni córki. Zrozumienie dla jej przesłania załamało się w tym „człowieku z pokolenia Lewiego" (Wj 2,1a), gdy noworodki zaczęły być prześladowane przez faraona. Przestał on wierzyć w proroctwa Miriam dotyczące szczególnej roli najmłodszego syna w historii narodu wybranego i zaczął spodziewać się jego bliskiej śmierci. Dla rabinów czuwanie siostry Mojżesza przy skrzynce wykonanej z papirusu miało nie tylko na celu dopilnowanie bezpieczeństwa brata. Była ona na tyle przekonana o prawdziwym charakterze otrzymanego od Stwórcy objawienia, że chciała zobaczyć, jak potoczy się dalsza historia jej brata.

Według tradycji składającej się na Talmud Babiloński proroctwo Miriam było z kilku powodów wyjątkowe. Po pierwsze, JHWH skierował swoje przesłanie do młodej dziewczyny. Jest to unikalna sytuacja w kontekście całej historii zbawienia. Po drugie, jedna z rodzin zamieszkująca Egipt znacznie wcześniej – o ile uwierzyła w jej słowa – wiedziała o jednym z najważniejszych wydarzeń Starego Testamentu, jakim było wyjście Izraela z niewoli w Egipcie. Po trzecie, misja prorokini uzewnętrznia się w dwóch sytuacjach, które nie dawały nadziei na pozytywne rozstrzygnięcie tych spraw. Cudowna interwencja Boga miała miejsce zarówno w przypadku zagrożenia życia nowo narodzonego Mojżesza, jak i w czasie bezpiecznego przejścia przez morze podczas ucieczki przed wrogami. Po czwarte, przyjmując tradycję zawartą w traktacie *Megila,* była ona pierwszą osobą, która otrzymała proroctwo dotyczące całego Narodu Wybranego. Miało to miejsce jeszcze przed objawieniem woli Boga i prawa jej bratu. Biorąc pod uwagę opisane okoliczności należy zauważyć bezpośredni związek i zależność prorockiej misji Miriam z zadaniami powierzonym przez Boga jej bratu Mojżeszowi.

3. Debora

Debora, zgodnie z podaniem Księgi Sędziów (4,4), sprawowała sądy i była prorokinią. Tekst Biblii przekazuje informację, że była żoną Lappidota. Według Gemary zajmowała się wyrabianiem knotów do świątyni w Jerozolimie. Rabini na tej podstawie wyciągnęli wniosek, że jej życie zawodowe było w pełni podporządkowane pracy na rzecz kultu (TB Meg. 14a). Wymagało to prawego postępowania oraz życia w duchowej i fizycznej bliskości z najważniejszym miejscem dla Narodu Wybranego.

Istotnym zagadnieniem, od którego rabini zaczęli rozważania nad jej misją, było miejsce wydawania wyroków. Według Sdz 4,5 swój urząd sprawowała pod palmą. Rabin Szimon uważał, że w ten sposób chciała uniknąć łamania zakazu przebywania kobiety

z obcym mężczyzną, bez obecności osoby trzeciej. Sprawowanie funkcji sędziego na otwartej przestrzeni gwarantowało pełną transparentność jej postępowania. Przechodzący tamtędy ludzie w sposób naturalny stawali się świadkami jej postępowania. Dzięki temu nie była z nikim sama w zamkniętym pomieszczeniu, co mogło budzić podejrzenia dotyczące czystości jej intencji. Pierwszym aspektem działalności Debory, który pozwalał ją zaklasyfikować jako prorokinię, była znajomość woli JHWH. Dzięki tej wiedzy mogła pouczać innych, poprzez wydawane wyroki, jakie postępowanie jest właściwe i godne osób przynależących do Narodu Wybranego.

Interpretacja alegoryczna daje drugą możliwość rozumienia treści zawartej w Sdz 4,5. Palma ma tylko „jedno serce" tzn. jeden pień i jest on skierowany ku niebu. Nie ma ona bowiem gałęzi na wzór innych drzew, a jedynie liście. Debora, sprawując swoją funkcję sądowniczą pod tym drzewem, tak naprawdę poprzez symboliczne postępowanie wskazywała na istotę prawa. Naród Wybrany miał mieć jedno (niepodzielone) serce, a jego życie intelektualno-wolitywne miało być skupione na Bogu. Palma stanowiła więc dla prorokini oraz wszystkich sądzonych obraz wyznaczający wzór postępowania. Traktat *Megila* opisując prorokinię Deborę prezentuje dwa aspekty podejmowanych przez nią działań na rzecz ludu. Po pierwsze, poprzez sprawiedliwe wyroki miała powstrzymać ludzi przed czynieniem zła. Po drugie, dawała przykład absolutnej wierności w wypełnianiu poleceń JHWH (TB Meg. 14a).

4. Anna

Pierwsza Księga Samuela rozpoczyna się opisem rozpaczy Anny wynikającym z braku potomstwa. W poczuci bezradności, jako wierząca kobieta, zobowiązała się ona do ofiarowania syna Bogu, gdy zostanie nim obdarzona. Po narodzinach dziecka, zaraz gdy odstawiła go od piersi, zgodnie z danym słowem zaprowadziła go ofiarując Panu w Szilo (1 Sm 1,1-28). Rozdział drugi 1 Sm rozpoczyna się modlitwą Anny w dniu, gdy przekazała Samuela na służbę Bożą. Według interpretacji rabinów po słowach wdzięczności: „Raduje się moje serce w JHWH", wypowiedziała ona słowa proroctwa: „Mój róg wznosi się w JHWH" (1 Sm 2,1a). Hebrajski termin *qĕrĕn* w tym przypadku nie oznacza naczynia wypełnionego trunkiem, gdy wznoszono toast (Brown i in. 1977, 901–902). W takim przypadku autor natchniony użyłby słowa oznaczającego mały dzbanek lub inne gliniane naczynie (*păḵ*). Słowa te jednak w dwóch aspektach zapowiadają przyszłość. Po pierwsze, rogi były uznawane za coś trwałego – taka miała być monarchia Dawidowa. Kruche i delikatne naczynie mogłoby symbolizować słabość władzy pierwszego króla i jego potomków. Przy użyciu nietrwałego naczynia (*păḵ*) został namaszczony na władcę Saul (1 Sm 10,1). Nie zdołał on przekazać swojej władzy potomkom. Po drugie, Samuel użył rogu do namaszczenia Dawida na króla w jego rodzinnym domu (1 Sm 16,1.13). Tak samo uczynił kapłan Sadok względem Salomona (1 Krl 1,39). Rogi służyły bowiem do przechowywania oraz przenoszenia olejów

przeznaczonych do namaszczenia i kultu (1 Krl 1,39). Były również symbolem mocy i siły fizycznej (Lb 23,22; Pwt 33,17). Wykonywane z żelaza miały symbolizować zwycięstwa władcy na wojnach (1 Krl 22,11; Ackroyd 2011, 391). W Ps 18,2 oznaczają niezwykłą moc wynikającą ze szczególnej relacji człowieka z Bogiem oraz świadomości towarzyszenia JHWH podczas sytuacji niebezpiecznych i zagrażających życiu (Craigie 2004, 173). Według rabinów Anna, jeszcze przed nastaniem w Izraelu monarchii, przepowiedziała, że trwałą władzę mogą mieć jedynie królowie namaszczeni oliwą przechowywaną w rogu – symbolu trwałości, siły i wsparcia ze strony Wszechmocnego.

Następnie rabini, kontynuując interpretację prorockiej mowy Anny, podjęli się wyjaśnienia trudnego do zrozumienia fragmentu jej wypowiedzi z 1 Sm 2,2: „Nikt nie jest święty jak Pan, nie ma nikogo obok Ciebie". Biblia Tysiąclecia podaje tu niepasujące do kontekstu tłumaczenie „prócz Ciebie nie ma nikogo". Rabi Jehuda nie łączy terminu *belittecha* z przyimkiem *bilti* („bez", „oprócz"), ale z czasownikiem *lewallot* – „spędzić czas", „przetrwać", co należałoby rozumieć jako „nie ma twojego przemijania". Wieczność i nieśmiertelność są cechami Boga. Tym między innymi różni się On od ludzi. Dokonania człowieka mogą przetrwać jego doczesne życie, jednak dzieła Stwórcy mogą istnieć razem z Nim bez końca.

Rabini zauważyli również możliwość alternatywnego przetłumaczenia ostatniej części zdania 1 Sm 2,2. Współczesne tłumaczenie (m. in. Biblia Tysiąclecia) tłumaczą je: „nikt taką Skałą jak nasz Bóg". Spółgłoski *ṣwr* w takim przypadku oznaczają rzeczownik – „skała"; „kamień"; „głaz". Można je również potraktować jako rdzeń czasownika opisującego proces tworzenia, formowania i kształtowania (Brown i in. 1977, 849)[3]. Twórcy Talmudu uznali, że w słowach tych Anna również wypowiedziała proroctwo. Według niej na świecie nie ma twórcy, który mógłby dorównać JHWH. Wszelkie figury rzeźbione przez ludzi pozostają martwymi przedmiotami. Bóg ukształtował człowieka z prochu ziemi i tchnął w niego ożywiającego ducha (Rdz 2,7). Od tego momentu zaczął pracować każdy jego wewnętrzny organ. Po stworzeniu świata Wszechmocny może również ukształtować w łonie matki poczętego człowieka i udzielić mu ożywiającego ducha. Słowa Anny w tej części zdania są proroctwem pouczającym o niezwykłej roli Boga w poczęciu się człowieka. Takie osobiste zaangażowanie JHWH i nadanie kształtu każdemu poczętemu życiu powinny się przełożyć na jego prawe postępowanie i chęć podtrzymywania relacji w dorosłości.

5. Awigail

Awigail była żoną bogatego Nawala. Jej mąż zajmował się hodowlą licznych stad owiec i kóz w swojej posiadłości w Karmelu (1 Sm 25,2-3). Biblia opisuje ją jako kobietę

[3] Rzeczownik ten ma całą gamę znaczeń rzadziej występujących, jednak zagadnienia te zostaną pominięte ze względu na brak związku z tematem artykułu.

mądrą i piękną. Według podania 1 Sm 25 słudzy Dawida otoczyli ochroną własność i stada Nawala. Bogaty hodowca bydła wzgardził jednak pasterzami władcy i nie poczęstował ich nawet chlebem. W ten sposób nie tylko złamał prawo gościnności, ale również okazał pogardę przyjacielowi. W odwecie Dawid postanowił na niego napaść zbrojnie. O całej sytuacji została poinformowana Awigail. Nie zważając na opinię męża przygotowała chleby, wino, mięsa, prażone ziarna, rodzynki i ciastka figowe. Gotowa do podjęcia pertraktacji ze zbliżającym się wrogiem wyruszyła mu na spotkanie (1 Sm 25, 4-19). Właśnie od tego momentu według autorów Talmudu rozpoczyna się jej prorocka misja. Podczas pokojowych pertraktacji przekonała Dawida, że za życia Saula nie może jeszcze sprawować władzy sędziego (jako król). Jej mąż był emocjonalnym buntownikiem, jednak zabicie go przez człowieka bez pełni władzy oznaczałoby naśladowanie go. Syn Jessego nie chciał uzurpować sobie godności pierwszego władcy Izraela i zostać uznanym za człowieka nieprawego na samym początku swojej politycznej kariery. Uświadomiony przez żonę Nawala zrozumiał swój brak kompetencji i władzy do wydawania wyroku śmierci.

Potwierdzeniem udziału Awigail w powstrzymaniu nieuzasadnionego przelania krwi jej męża przez Dawida są jego słowa wdzięczności wyrażone w 1 Sm 25,33. Traktat *Megila* dodaje dwie istotne informacje nieobecne w tekście Biblii Hebrajskiej. Po pierwsze, Dawid zapragnął żony Nawala, jednak ta odmówiła mu współżycia. Bała się bowiem potencjalnych konsekwencji poczęcia z nim dziecka. Po drugie, jako prorokini przewidziała i zapowiedziała jego współżycie z Batszebą oraz poczęcie się potomka z tej relacji. Proroctwem były również słowa: „Przypomnisz sobie o swojej służebnicy" (1 Sm 25,31c). Pierwszym celem prorokini było ocalenie męża, jednak rozstając się z Dawidem zapowiedziała ich małżeństwo po śmierci Nawala (1 Sm 25,38-42; 27,2-3). Rabi Nachman w sposób właściwy dla talmudycznych sporów prezentuje zupełnie przeciwną interpretację tego spotkania. Prośbę o brak pomsty na wyniosłym i niewdzięcznym pasterzu uznaje jedynie za pretekst. Okoliczności – za Bożym zrządzeniem – umożliwiły królowi Izraela najpierw poznanie, a następnie poślubienie tej mądrej prorokini. Miała ona być dla niego wsparciem przy podejmowaniu istotnych dla funkcjonowania państwa sądów. Jej mądrość i zdolność do podejmowania właściwych decyzji były darem od JHWH i stanowiły wsparcie dla monarchy.

6. Chulda

Biblijna historia Chuldy została opisana w kontekście królewskich posłańców wysłanych przez Jozjasza. Mieli oni rozeznać oczekiwania Boga po odnalezieniu księgi Prawa (2 Krl 22,1-14). W 2 Krl 22,14 tekst Biblii *explicite* nazywa ją prorokinią. Kapłan Chilkiasz i Achikam, Achbor, Szafan i Asajasz udali się do jej domu w Jerozolimie, by zrozumieć, jakie konsekwencje wynikają z poznania woli JHWH i Jego poleceń. Gemara podaje informację, że w tym samym miejscu mieszkał Jeremiasz. W związku z tym rabini starali się rozstrzygnąć, dlaczego nie byli zainteresowani wiedzą i radą jednego

z największych proroków w Izraelu. Rabini uznali go za przełożonego Chuldy. Miał więc większy autorytet i cieszył się powszechnym uznaniem. Prorokini miała być jego bliską krewną, dlatego pozwalał jej przekazywać rozstrzygnięcia pochodzące od Pana. Rabi Szela uważał, że Jozjasz celowo wysłał posłańców do kobiety. Liczył bowiem na bardziej miłosierną i empatyczną odpowiedź. Rabi Jochanan zaś powiedział, że w tym czasie nie było w Jerozolimie Jeremiasza, ponieważ udał się do dziesięciu pokoleń Izraela przesiedlonych po podboju Samarii przez Asyryjczyków. Interpretacji tych w żaden sposób nie jesteśmy w stanie zweryfikować. Pokazują one jednak, że rabini królewską prośbę skierowaną do kobiety uznali za sytuację wyjątkową. Dodając treści do tekstu biblijnego starali się znaleźć usprawiedliwienie dla takiej sytuacji. Warto nadmienić, że 2 Sm 22,1-20 nie precyzuje, kto podjął decyzję o udaniu się do prorokini – władca czy wysłannicy, którym została powierzona misja rozeznania woli Boga.

Przesłanie Chuldy zawierało w sobie aspekt negatywny i pozytywny. Prorokini przede wszystkim piętnuje grzech bałwochwalstwa. Jej słowa zapowiadały nieuchronne wypełnienie się kary (Hobbs 1985, 327–328). Konsekwencje wynikają z przepisów Prawa zawartych w Pwt 28,15-68. Każdy, kto znał treść Pięcioksięgu, mógł się spodziewać udzielonej przez nią odpowiedzi. W 2 Krl 22,17 jedynie streściła ona szczegółowe przepisy Pwt (House 1995, 385). Przewidziana kara miała jednak nie nastąpić za życia i panowania Jozjasza. W odroczeniu skutków nieprawości i oddawania czci obcym bogom można dopatrywać się okazania miłosierdzia przez Boga. Takie potraktowanie króla wynika z jego wiary, podjętej pokuty oraz szczerego oddawania czci Wszechmocnemu. Ekspiacja władcy miała charakter publiczny (Jamieson 1997, 246). Słowa Chuldy – gdy wypełni się kara – będą więc w przyszłości miały negatywny wpływ na życie wielu ludzi, jednak króla one nie dosięgną. Rabini, interpretując postępowanie prorokini, zwrócili więc uwagę na trzy aspekty jej działalności. Jest osobą znającą Prawo Mojżeszowe, niezależnie od okoliczności broniła jego niezmiennego przesłania oraz wierzyła w miłosierdzie Boga wobec osób podejmujących pokutę za swoje przewinienia (TB. Meg. 14a).

7. Estera

Estera jest opisana w księdze jej imienia, jako młoda żydówka. Gdy wielki wezyr Haman odczuł gniew z powodu braku należnej czci ze strony Mardocheusza, nakłonił Achaszwerosza do wydania dekretu nakazującego zgładzenie przedstawicieli Narodu Wybranego. Miał on obowiązywać w całym imperium perskim (Est 3,7-13). W takiej sytuacji Estera namówiona przez Mardocheusza postanowiła zabiegać o wycofanie postanowień dekretu (Est 4). Według tradycji talmudycznej, jako prorokini została opisana w Est 5,1. Zgodnie z przekazem Biblii Hebrajskiej udając się do władcy „ubrała się po królewsku". W swoich interpretacjach rabini nie odnosili tych słów do czynności nałożenia właściwego i stosownego stroju. Według ich interpretacji Estera w tym momencie „została ogarnięta duchem Boskiego natchnienia".

Dzięki interwencji Wszechmocnego wiedziała, jakie działania należy podjąć, by skutecznie obronić swój lud przed śmiercią. Autorzy Talmudu zauważyli unikalny charakter pouczenia JHWH skierowanego do Estery. Zasadniczo Stwórca kierował do ludzi przesłanie lub słowo. W przypadku wielu proroków treści były tak liczne, że spisano je w księgach. Estera otrzymała „inspirację". Po właściwym rozeznaniu – dzięki temu wsparciu – narodziła się w niej chęć do właściwego, słusznego i skutecznego działania. Pozwoliło ono na cofnięcie niekorzystnego prawa i ocalenie narodu przed zagładą.

Rozważania nad prorokiniami ST kończą się w Meg. 15a. Według rabinów Esterę otaczała łaska Boża. Nim podjęła ona jakiekolwiek działania dotyczące odwołania niekorzystnego dla żydów prawa nakazującego ich zabicie, zdała sobie sprawę z odrzucenia przez jej lud woli Boga zawartej w Torze. Według Biblii Hebrajskiej perykopa Est 4,1-8 opisuje strach Żydów po wejściu w życie prawa skazującego ich na zagładę. Mardocheusz w reakcji na zbliżającą się śmierć podjął pokutę i publicznie lamentował nad losem swojego ludu. Tekst biblijny łączy w tej opowieści polityczny i religijny charakter wydarzeń nie utożsamiając ich jednak z karą Boga oraz nie przesądzając o winie narodu wybranego. Według TB Meg. 15a Estera zakładała, że nakaz zagłady przedstawicieli Narodu Wybranego był konsekwencją nieprzestrzegania przez nich Prawa przekazanego Mojżeszowi (Wj 32,15). Gdy jej przypuszczenia zostały potwierdzone przez Mardocheusza, Estera nakazała wszystkim Izraelitom mieszkającym w Suzie rozpoczęcie trzydniowego postu (Est 4,16). Podjęte działania miały ukazywać prorocki charakter jej misji. Estera wiedziała, że dekret skazujący ich na śmierć jest karą od Boga. W związku z tym próba przekonania króla o jego wycofaniu musiała zostać poprzedzona pokutą i przebłaganiem Stwórcy. Jako prorokini przyczyniła się do porzucenia nieprawego postępowania jej ludu oraz rozpoczęła proces jego przemiany.

Podsumowanie i wnioski

Nadzieja Mojżesza na prorocką misję całego narodu nie mogła wykluczać kobiet (Lb 11,29). Tradycja o powoływaniu do tej roli nie tylko mężczyzn, została zapoczątkowana w przekazie biblijnym, a następnie rozwinięta i uszczegółowiona w Talmudzie Babilońskim (Meg. 14a-15a). Misja siedmiu kobiet – Sary, Miriam, Debory, Anny, Awigail, Chuldy, Estery – miała zapowiadać powszechne przyjęcie i uznanie woli Boga. Ich działalność odnosiła się do trzech aspektów. Doświadczenie Boga miało osobisty charakter i przekładało się na codzienne decyzje oraz postępowanie. Wszechmocny dawał im łaskę właściwego rozeznania otaczającego je świata oraz możliwość oddziaływania na niego. Prorokinie miały zdolność do skutecznego reagowania na trudności dnia codziennego. Drugi aspekt odnosił się do relacji kobiet względem JHWH. Dzięki powołaniu otrzymały zdolność poznania woli Stwórcy i weszły w relację z nim. Po trzecie, ich misja miała służyć powszechnemu dobru – najczęściej utożsamianego z korzyścią dla całego narodu.

Traktat *Megila* z uznaniem podchodzi do wkładu prorokiń w patriarchalny świat. Autorzy Talmudu Babilońskiego docenili wolę Stwórcy, zgodnie z którą dar profetyzmu nie był zarezerwowany wyłącznie dla mężczyzn. Prorokinie miały swój niekwestionowany udział w najważniejszych wydarzeniach opisanych w Starym Testamencie. Dzięki poznaniu tajemnic JHWH, powołane – poprzez swoje decyzje – wpływały na bieg wydarzeń i kształtowały historię zbawienia.

Literatura

Ackerman, S. 2002. Why is Miriam also among the prophets? (And is Zipporah among the priests?). *Journal of Biblical Literature*, 121 (1), 47-80.

Ackroyd, P. R. 2011. Horn. W: M. A. Powell (red.), *The HarperCollins Bible Dictionary (Revised and Updated)*. New York: HarperCollins.

Barry J. D., 2016. Noadiah the Prophetess. W: J. D. Barry (red.), *The Lexham Bible Dictionary*. Bellingham: Lexham Press, 2016.

Bendowska, M. (2014). Megila (Zwój). W: R. Marcinkowski (red.), *Miszna. Moed (Święto)*. Warszawa: Wydawnictwo DiG.

Blenkinsopp, J. 2015. *Abraham: The Story of a Life*. Grand Rapids: Eerdmans.

Bosak, P. C., 2015. Noadia. W: P.C. Bosak, *Leksykon wszystkich postaci biblijnych*. Kraków: Petrus 2015, 1140.

Brown, F., Driver, S. R., Briggs, C. A. 1977. *Enhanced Brown-Driver-Briggs Hebrew and English Lexicon*. Oxford: Clarendon Press.

Brzegowy, T. 2014. *Prorocy Izraela. Cz. 1*. Tarnów: Biblos.

Burns, R. J. 1987. *Has the Lord indeed Spoken only through Moses? A Study of the Biblical Portrait of Miriam*. Atlanta: Scholars.

Craigie, P. C. 2004. *Psalms 1–50*. (Word Biblical Commentary; 19). Nashville: Nelson Reference & Electronic.

Frymer-Kensky, T. 2002. *Reading the Women of the Bible: A New Interpretation of Their Stories*. New York: Schocken.

Gafney, W. 2008. *Daughters of Miriam: Women Prophets in Ancient Israel*. Minneapolis: Fortress Press.

Gesenius, W., Tregelles, S. P. 2003. *Gesenius' Hebrew and Chaldee Lexicon to the Old Testament Scriptures*. Bellingham: Logos Bible Software.

Grabbe, L. L. 2013. "Her Outdoors": An Anthropological Perspective on Female Prophets and Prophecy. W: J. Stökl, C. L. Carvalho (red.), *Prophets Male and Female: Gender and Prophecy in the Hebrew Bible, the Eastern Mediterranean, and the Ancient Near East*. Atlanta: Society of Biblical Literature, 11–26.

Hobbs, T. R. 1985. *2 Kings*. (Word Biblical Commentary; 13). Dallas: Word Incorporated.

House, P. R. 1995. *1, 2 Kings*. (The New American Commentary; 8). Nashville: Broadman & Holman Publishers.

Jamieson, R., Fausset, A. R., Brown, D. 1997. *Commentary Critical and Explanatory on the Whole Bible*. Oak Harbor: Logos Research Systems, Inc.

Marcinkowski, R. (red.) 2013. *Miszna. Zeraim (Nasiona)*. Warszawa: Wydawnictwo DiG.

Pecaric, S. 2010. *Talmud Babiloński. Gemara edycji wieluńskiej z objaśnieniami i komentarzami. Berachot rozdz. II; Kiduszin rozdz. III; Bawa Kama rozdz. I.* Kraków: Tora Pardes.

Steinsaltz, A. E. I. 2014. *Tractate Ta'anit. Tractate Megilla*. New Milford: Koren Publishers Jerusalem.

Strong, J. 2009. *A Concise Dictionary of the Words in the Greek Testament and The Hebrew Bible*. Bellingham: Logos Bible Software.

Stuart, D. K. 2006. *Exodus, vol. 2. The New American Commentary*. Nashville: Broadman & Holman Publishers.

Wenham, G. J. 1994. *Genesis 16–50, vol. 2*. Dallas: Word Incorporated.